

[Her følger satsen med teksten til samtlige 16 sange gengivet fra bogen – dog med udeladelse af nodesatsen; to år efter udgivelsen blev sangene indspillet af Tove Lønskov (klaver) og skiftevis Helene Gjerris (mezzosopran) og Johan Reuter (baryton). I den forbindelse blev oversat og tilføjet yderligere fire sange. Alle 20 blev udgivet af pladeselskabet Naxos med titlen *Schubert på dansk.*]

Der König in Thule

Es war ein König in Thule
gar treu bis an das Grab,
dem sterbend seine Buhle
einen goldnen Becher gab.

Es ging ihm nichts darüber,
er leert' es jeden Schmaus,
die Augen gingen ihm über,
so oft er trank daraus.

Und als er kam zu sterben,
zählt' er seine Städt' im Reich,
gönnt' alles seinen Erben,
den Becher nicht zugleich.

Er saß beim Königsmahle,
die Ritter um ihn her,
auf hohem Vätersaale
dort auf dem Schloß am Meer.

Dort stand der alte Zecher,
trank letzte Lebensglut,
und warf den heiligen Becher
hinunter in die Flut.

Er sah ihn stürzen, trinken
und sinken tief ins Meer.
Die Augen täten ihm sinken;
trank nie einen Tropfen mehr.

Kongen i Thule

Der var en konge i Thule
mod sin frille tro og huld,
hun skænked' fra dødens hule
ham en gral af røden guld.

Han elsked' den så såre,
hver fest han tog den, ak:
hans øjne fyldtes af tårer
hver gang han af den drak.

Og da hans sol sig sænked',
han samled' folk tillands,
han gods og guld dem skænked':
kun gralen var nu hans.

Til gilde sad han bænket,
hans riddere sad med;
her blev de rigt beskænket
på borg ved havets bred.

Den gamle stod i salen,
drak livets sidste glød,
så kasted' han pokalen
derved i havets skød.

Han så den til det sidste,
den sank mod bundens ler;
hans øjne sank så triste –
han drak ingen dråbe mer.

D. 367 *Der König in Thule*, komponeret 1816, udgivet som opus 5 nr. 5, 1821.

Teksten: Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), udgivet i *Gedichte*, 1800; indgår i *Faust* I, Gretchens sang i 8. scene (opr. version 1774, *Romanze*, med undertitlen *Der König von Thule*, som i *Urfaust*). Gretchen har sine tanker andre steder end i oldtiden eller det høje Nord, mens hun synger den gamle vise. – Thule var romernes navn for det fjerneste, nordligste landområde, antagelig en af Shetlandsøerne, og udtrykket 'ultima Thule' optræder hos flere af antikkens digtere, f.eks. Vergil og Seneca. I middelalderen brugt om Skandinavien. I Oehlenschlägers Goethe-oversættelse fra 1803, sat i musik af Weyse, er Thule gengivet ved Leire. – Før Schubert var Goethes digt blevet sat i musik af Johann Reichardt (1809) og C.F. Zelter (1812), sidstnævntes mest kendt, formentlig også af Schubert. Senere har både Schumann og Liszt komponeret en lied med samme tekst.

An die Musik

Du holde Kunst, in wieviel grauen Stunden,
wo mich des Lebens wilder Kreis umstrickt,
hast du mein Herz zu warmer Lieb entzunden,
hast mich in eine beßre Welt entrückt.

Oft hat ein Seufzer, deiner Harf entflossen,
ein süßer, heiliger Akkord von dir
den Himmel beßrer Zeiten mir erschlossen,
du holde Kunst, ich danke dir dafür.

Til musikken

Du skønne kunst, i mange triste stunder,
hvor jeg hang fast i livets vilde jagt,
har du mig vist et kærlighedens under,
har mig ind i en bedre verden bragt.

Så tit et suk dér fra din harpes strenge,
en sød og hellig, ren akkord til mig
fra himmelsk fjerne riger lod du trænge.
Du skønne kunst, for alt jeg takker dig.

D. 547 *An die Musik*, komponeret marts 1817, udgivet som opus 88, nr. 4, 1827.

Teksten: Franz von Schober (1796-1882). Dette digt er vistnok aldrig blevet udgivet (heller ikke i Schobers samlede digte, som blev udgivet i 1865); det er sikkert givet til Schubert med henblik på en af de mange lied-aftner eller schubertiader, hvor Schober var en af de faste deltagere.

Die Forelle

In einem Bächlein helle,
da schoß in froher Eil
die launische Forelle
vorüber wie ein Pfeil.
Ich stand an dem Gestade
und sah in süßer Ruh
des muntern Fischleins Bade
im klaren Bächlein zu.

Ein Fischer mit der Rute
wohl an dem Ufer stand,
und sah's mit kaltem Blute
wie sich das Fischlein wand.
Solang dem Wasser Helle,
so dacht ich, nicht gebricht,
so fängt er die Forelle
mit seiner Angel nicht.

Doch endlich ward dem Diebe
die Zeit zu lang. Er macht
das Bächlein tückisch trübe,
und eh ich es gedacht,
so zuckte seine Rute,
das Fischlein zappelt dran,
und ich mit regem Blute
sah die Betrog'ne an.

Forellen

I strømmens klare vælden
i væver, munter stil
skød frem med smut forellen
i bækken som en pil.
Jeg fulgte fiskens svømmen
fra bækkens ene bred,
jeg så dens bad i strømmen
og fryded' mig derved.

En fisker med sin line
stod på den anden bred,
og med koldblodig mine
han så på fisken ned.
"I klart vand ser den fælden",
jeg tænkte, "den er klog,
jeg tvivler på, forellen
vil bide på hans krog."

Han havde længe fisket,
nu var det nok: Han slog
i bunden, stærkt han pisked',
og før det sig fortog,
det rykked' i hans line
som fisken sprælled' på.
Og jeg med skuffet mine
på den bedragne så.

D. 550 *Die Forelle*, komponeret ca. 1817, førsteudg. i *Wiener Zeitschrift für Kunst*, december 1820, siden genoptrykt og udgivet af Diabelli i januar 1825. Genudgivet som opus 32 i 1829. – *Die Forelle* blev hurtigt meget populær efter Schuberts udgivelse. – Den såkaldte Forelle-kvintet, hvis 4. sats er variationer over første del af sangens tema, blev komponeret ca. 1819 (men først udgivet året efter Schuberts død).

Varianter: Kompositionen findes nedskrevet i 5 varianter (Fassungen) fra Schuberts hånd; noden i nærværende udvalg gengiver variant 4, som er den fra førsteudgaven 1820.

Siden 1920'erne synes det at have været normen blandt kendte sangere at benytte den reviderede udgave fra Edition Peters, 1928, hvis tydeligst hørbare revision af originalen er den tredje ottendedelsnode i takt 26 (f¹ i stedet for c²), som giver melodien f-f-f-c (muligvis lånt fra Schuberts berømte 3. variant, den han søvndrukken væltede blækhuset ud over, og som kun findes i afskrift gengivet i NSA – varianten følges ikke bortset fra dette sted). At man tidligere har sunget efter noden fra Schuberts egen *udgivelse* (f-f-c-c) kan f.eks. høres på en indspilning med baritonen Leopold Demuth fra 1902 (udgivet på cd 1997); at man er begyndt at få øje på de små afvigelser fra originalen, kunne en ny indspilning med den finske sopran Karita Mattila (1997) tyde på: hun synger nu også f-f-c-c (om tekstens applikation herpå, se indledningen).

Det meget benyttede klaverforspil blev føjet til i 5. variant (som ingen benytter); en tillempning af det blev tilføjet af forlæggeren, komponisten Diabelli, i 1829 (det er det der er med i Peters-udgaven).

Teksten: Christian Friedrich Daniel Schubart (1739-1791), hvis digte blev udgivet i 1785 (og Schubert komponerede foruden *Die Forelle* tre andre lieder med tekster fra Schubarts samlede digte).

Auf dem Wasser zu singen

Mitten im Schimmer der spiegelnden Wellen
gleitet, wie Schwäne, der wankende Kahn;
ach, auf der Freude sanftschimmernden Wellen
gleitet die Seele dahin wie der Kahn;
denn von dem Himmel herab auf die Wellen
tanzet das Abendrot rund um den Kahn.

Über den Wipfeln des westlichen Haines
winket uns freundlich der rötliche Schein,
unter den Zweigen des östlichen Haines
säuselt der Kalmus im rötlichen Schein;
Freude des Himmels und Ruhe des Haines
atmet die Seel' im errötenden Schein.

Ach, es entschwindet mit tauigem Flügel
mir auf den wiegenden Wellen die Zeit.
Morgen entschwindet mit schimmerndem Flügel
wieder wie gestern und heute die Zeit,
bis ich auf höherem, strahlendem Flügel
selber entschwinde der wechselnden Zeit.

Til at synge på vandet

Gennem et lysskær af spejlblanke bølger
glider som svaner den vuggende båd.
Ak, og på glædens blidt blinkende bølger
glider nu sjælen afsted som en båd:
Skumringens skær i de spejlende bølger
danser i glimt om den vippende båd.

Over hver top i de vestlige lunde
vinker nu venligt det rødlige skær.
Under hver gren i de østlige lunde
hviskes fra kalmus i aftenrødt skær.
Fryden fra himlen og roen i lunde
ånder min sjæl i det rødmende skær.

Ak, sådan svinder med dugvåde vinger
midt i de vuggende bølger min tid.
Atter i morgen den svinder på vinger
ligesom dagens og gårsdagens tid,
til jeg på højere, strålende vinger
selv flyver bort fra den skiftende tid.

D. 774 *Auf dem Wasser zu singen*, komponeret 1823, førsteudg. i *Wiener Zeitschrift für Kunst*, dec. 1823, senere udgivet hos Diabelli i 1827 som opus 72.

Teksten: Friedrich Leopold Graf zu Stolberg-Stolberg (1750-1819). Skrevet i 1782, og af forfatteren selv kaldet *Lied auf dem Wasser zu singen. Für meine Agnes* (En sang til at synge på vandet – Til min Agnes).

Fischerweise

Den Fischer fechten Sorgen
und Gram und Leid nicht an,
er löst am frühen Morgen
mit leichtem Sinn den Kahn.

Da lagert rings noch Friede
auf Wald und Flur und Bach,
er ruft mit seinem Liede
die goldne Sonne wach.

Er singt zu seinem Werke
aus voller, frischer Brust,
die Arbeit gibt ihm Stärke,
die Stärke Lebenslust!

Bald wird ein bunt Gewimmel
in allen Tiefen laut
und plätschert durch den Himmel,
der sich im Wasser baut.

Doch wer ein Netz will stellen,
braucht Augen klar und gut,
muß heiter gleich den Wellen
und frei sein wie die Flut.

Dort angelt auf der Brücke
die Hirtin – schlauer Wicht,
entsage deiner Tücke,
den Fisch betrügst du nicht.

Fiskervise

Ingen fisker sorgen tynger,
han vågner op til dåd,
hver morgen ud han gynger
på bølgen i sin båd.

En salig fred nu rækker
fra bæk til skov og vang,
det runger når han vækker
den gyldne sol med sang.

Han fisker og han synger
af fuldt og oplagt bryst,
hans virke ham forynger,
gir ham på livet lyst.

Snart høres fiskevrmlen,
det plasker mod hans sejl
fra hvirvlerne på himlen,
der står i vandets spejl.

Den som et net vil sætte
må ha' et blik så klart;
som flodens bølger lette,
så frejdig på sin fart.

På broen står og fisker
hyrdinden – lumske rad,
træk snøren ind, din smisker,
den fisk er ligeglad!

D. 881 *Fischerweise*, komponeret marts 1826, udgivet som opus 96 nr. 4, 1828.

Teksten: Franz Xaver von Schlechta (1796-1875). Hans samlede digte blev udgivet 1824, men Schubert kendte Schlechta godt og havde digtene i manuskript – der hersker nogen uklarhed mht. hvad der er tekstens originale ordlyd, altså også Schlechtas, da han selv reviderede den.

Den østrigske sopran Lucia Popp giver et bud på en tekstrevision ved på sin indspilning (1983) at synge “*die Fisch’ betrügst du nicht!*” (med tryk på *die*), til trods for at der både i originalen og i Edition Peters – og faktisk også i den medfølgende tekst til hendes indspilning! – står “*den Fisch...*”. – Ifølge Deutsch har Schlechta “apparently” selv ændret teksten, han har skrevet tre versioner, hvoraf den af Schubert anvendte angives at være den anden. (Deutsch-fortegnelsen skelner ikke mellem *teksternes* kilde).

Der Musensohn

Durch Feld und Wald zu schweifen,
mein Liedchen weg zu pfeifen,
so geht's von Ort zu Ort.
Und nach dem Takte reget
und nach dem Maß beweget
sich Alles an mir fort.

Ich kann sie kaum erwarten,
die erste Blum im Garten,
die erste Blüt am Baum.
Sie grüßen meine Lieder,
und kommt der Winter wieder,
sing ich noch jenen Traum.

[i gent.: sing ich noch jenen, jenen Traum]

Ich sing ihn in der Weite,
auf Eises Läng und Breite,
da blüht der Winter schön.
Auch diese Blüte schwindet,
und neue Freude findet
sich auf bebauten Höhn.

Denn wie ich bei der Linde
das junge Völkchen finde,
sogleich erreg ich sie.
Der stumpfe Bursche bläht sich,
das steife Mädchen dreht sich
nach meiner Melodie.

[gent.: nach meiner, meiner Melodie]

Ihr gebt den Sohlen Flügel
und treibt durch Tal und Hügel
den Liebling weit von Haus.
Ihr lieben, holden Musen,
wann ruh ich ihr am Busen
auch endlich wieder aus.

Musernes yndling

I mark og skov at føjte,
for ud min sang at fløjte,
det går fra sted til sted.
Og til mit taktslag danser
og kun min rytme sanser
alting som følger med.

Jeg længes snart at skue
den første morgenfrue,
som fuldt udsprunget står.
Min sang blir fyldt af sommer,
og straks når vintren kommer,
så synger jeg om vår.

[i gent.: så synger, synger jeg om vår]

Jeg synger i det hvide
på isens blanke side,
så blomstrer vintren op.
Snart denne blomstring svinder,
men nye glæder finder
man på en bakketop.

Ved linden må jeg standse
og se de unge danse.
Jeg gør dem ganske fri:
For bondeknolden krør sig
og bondepigen snor sig
nu til min melodi.

[gent.: ja, til min melo-, melodi]

I låner støvlen vinger,
så jeres yndling svinger
sig over bjerge hen.
I kære, søde musen,
hvornår mon I mig huser
ved jeres barm igen?

D. 764 *Der Musensohn*, komponeret dec. 1822 og udgivet som opus 92, nr. 1, juli 1828.

Teksten: Johann Wolfgang von Goethe, formentlig skrevet i 1790'erne; førsteudg. i *Neue Schriften*, 1800.

Am Tage Aller Seelen

(Litanei auf das Fest Aller Seelen)

Ruh'n in Frieden alle Seelen,
die vollbracht ein banges Quälen,
die vollendet süßen Traum,
lebenssatt, geboren kaum,
aus der Welt hinüberschieden:
alle Seelen ruhn in Frieden!

Liebevoller Mädchen Seelen,
deren Tränen nicht zu zählen,
die ein falscher Freund verließ,
und die blinde Welt verstieß:
alle, die von hinnen schieden,
alle Seelen ruh'n in Frieden!

Und die nie der Sonne lachten,
unter'm Mond auf Dornen wachten,
Gott, im reinen Himmelslicht,
einst zu sehn von Angesicht:
alle, die von hinnen schieden,
alle Seelen ruhn in Frieden!

Litani

Hvil forsonet, alle sjæle:
dem som pinsler ville kvæle,
dem den søde drøm har mødt,
mæt af dage, næppe født.
Verden har sig nu fortonet,
alle sjæle, hvil forsonet!

Omsorgsfulde pigers sjæle,
tusind tårers eftermæle,
som en utro ven forlod,
og som verden gik imod:
Jordelivet sig fortoned',
alle sjæle, hvil forsonet!

Dem som ej mod solen smiled',
men hver nat på torne hviled',
Gud en dag må komme nær
i det rene himmelskær.
Jordelivet sig fortoned',
alle sjæle, hvil forsonet!

D. 343 *Am Tage Aller Seelen* eller *Litanei auf das Fest Aller Seelen*, komponeret august 1816, først udgivet 1831. I denne førsteudgave (der følger Schuberts 1. variant) er indskrevet 3 strofer, nemlig 1, 3 og 6 af de 9 (i 2. variant er kun indskrevet første strofe, idet gentagelsestegn overlader det til de udøvende, hvor mange der skal synges).

Teksten: Johann Georg Jacobi (1740-1814), udgivet i Wien 1816 sammen med øvrige digte. (ifølge Dietrich Fischer-Dieskau skulle teksten være forfattet af Johann Gleim og blot udgivet af Jacobi). Der Tag Allerseelen, Allesjælesdag, er en katolsk festdag til minde om de døde, den 2. november (det er dagen efter Allehelgensdag, men ikke at forveksle hermed; i den lutherske kirke betyder Allehelgensdag, 1. søndag i november, det samme som Allesjælesdag i den katolske). Litani betyder hos Schubert en bønssang til Jomfru Maria.

Der Wanderer

Ich komme vom Gebirge her,
es dampft das Tal, es braust das Meer.
Ich wandle still, bin wenig froh,
und immer fragt der Seufzer: wo?
immer wo?

Die Sonne dünkt mich hier so kalt,
die Blüte welk, das Leben alt,
und was sie reden, leerer Schall,
ich bin ein Fremdling überall.

Wo bist du, mein geliebtes Land?
gesucht, geahnt und nie gekannt.
Das Land, das Land, so hoffnungsgrün,
das Land, wo meine Rosen blühn,

wo meine Freunde wandeln gehn,
wo meine Toten auferstehn,
das Land, das meine Sprache spricht,
o Land, wo bist du? ...

Ich wandle still, bin wenig froh,
und immer fragt der Seufzer: wo?
immer wo?
Im Geisterhauch tönt's mir zurück:
"Dort, wo du nicht bist, dort ist das Glück!"

Den fremmede

Jeg kommer her fra bjerget ned
til dalens gus ved havets bred.
Jeg vandrer sagte, uden ord,
kun mine sukke spørger: hvor?
altid hvor?

I solens lys her virker koldt,
hver blomst er tør, alt liv er goldt,
og alles tale lyder tom,
jeg som en fremmed vandrer om.

Hvor er du, du mit kære land?
som spøger rundt i min forstand.
Det land, det land, hvor håbet bor,
det land hvor mine roser gror,

hvor mine venner stadig går,
hvor mine døde genopstår,
det land som taler i mit sprog,
åh land, hvor er du? ...

Jeg vandrer sagte, uden ord,
kun mine sukke spørger: hvor?
altid hvor?
Jeg hør' et ekkos efterspil:
"Kun i din længsel er lykken til"

D. 489 *Der Wanderer*, komponeret okt. 1816, udgivet som opus 4, nr. 1, 1821. Varianten fra 1818 (i h-mol, til grev Esterházy, i Deutsch-fortegnelsen opr. særskilt nummereret: D. 493) bærer den tredobbelte titel *Der Wanderer oder Der Fremdling oder Der Unglückliche*. – Det var især denne sang, sammen med *Erlkönig* og *Die Forelle*, der gjorde Schubert kendt som liedkomponist endnu mens hans levede. (En anden lied, D. 649, med tekst af Schlegel, bærer samme navn: *Der Wanderer*).

Teksten: Georg Philipp Schmidt "von Lübeck" (1766-1849). Digtet blev først udgivet under titlen *Des Fremdlings Abendlied* (Den fremmedes aftensang), 1808. Schuberts kilde var en senere udgivelse i *Dichtungen für Kunstredner*, 1815, hvor det hedder *Der Unglückliche*. Den berømte sidste verslinje er undergået følgende ændringer: "Da, wo du nicht bist, blüht das Glück" (1808), "... ist das Glück" (1815), "... dort ist das Glück" (1816). Sidstnævnte – som vel er det eneste citat Schmidt er kendt for – er faktisk Schuberts version!

Du bist die Ruh

Du bist die Ruh,
der Friede mild,
die Sehnsucht du,
und was sie stillt.

Ich weihe dir
voll Lust und Schmerz
zur Wohnung hier
mein Aug und Herz.

Kehr ein bei mir
und schließe du
still hinter dir
die Pforte zu.

Treib andern Schmerz
aus dieser Brust.
Voll sei dies Herz
von deiner Lust.

Dies Augenzelt,
von deinem Glanz
allein erhellt,
o füll es ganz!

Du er min ro

Du er min ro,
min fred i bryst,
min længsels bo,
min længsels trøst.

I lyst og nød
jeg vier dig
min indre glød,
kom, bo hos mig.

Kom til mit bo
og luk om lidt,
når vi er to,
vor dør så blidt.

Al smerte, driv
den fra mit bryst,
fyld dette liv
med al din lyst.

Kun lyser i
mit øjetelt
din sjæls magi,
åh, fyld det helt!

D. 776 *Du bist die Ruh*, komponeret 1823, udgivet som opus 59 nr. 3, 1826.

Teksten: Friedrich Rückert (1788-1866), skrevet 1820 og udgivet i samlingen *Östliche Rosen* 1822 – hvorfra Schubert også hentede teksterne til sine 5 andre Rückert-lieder.

(*Du bist die Ruh* er også sat i musik af Fanny Mendelssohn).

Im Abendrot

O wie schön ist deine Welt,
Vater, wenn sie golden strahlet,
wenn dein Glanz herniederfällt,
und den Staub mit Schimmer malet,
wenn das Rot, das in der Wolke blinkt,
in mein stilles Fenster sinkt.

Könnt ich klagen, könnt ich zagen?
irre sein an dir und mir?
Nein, ich will im Busen tragen
deinen Himmel schon allhier,
und dies Herz, eh es zusammenbricht,
trinkt noch Glut und schlürft noch Licht.

Aftenrøde

Åh, hvor skøn din verden står,
fader, når din glans neddaler,
og de gyldne stråler sår
glimt i støvet som de maler;
når det røde skær som skyen får
til mit stille vindu når.

Ku' jeg klage, alt forsage?
nære tvivl om dig og mig?
Nej, jeg vil til hjertet tage
denne himmel skabt af dig.
Og mit hjerte, før det når sin død,
drikker lys af solens glød.

D. 799 *Im Abendrot*, komponeret 1825. Denne 1. variant – som følges af den posthume førsteudgave fra 1832 (Nachlaß Lfg. 20, gengivet i Peters-udgaven) – er valgt frem for den senere 2. variant (Langsam, feierlich, alla breve, der menes nedskrevet ca. 1827), mest for at undgå den smarte forsiring et følsomt sted i vokalstemmen (takt 23), som heller ingen sangere hidtil har fulgt*, vel fordi den afsvækker den salmeagtige farvning. – I klaverstemmen er den første af de fem ens forsiringer skrevet ud efter 2. variant.

* En nylig undtagelse er sopranen Kristin Schäfer, hos hvem man (på cd, 1998) kan stifte bekendtskab med 2. variant.

Teksten: Karl Lappe (1773-1843), først udgivet i Lappes samlede digte, 1836; Schuberts kilde kan have været en tidsskriftsudgave fra 1820'erne.

Der Einsame

Wenn meine Grillen schwirren,
bei Nacht, am spät erwärmten Herd,
dann sitz ich mit vergnügtem Sinn
vertraulich zu der Flamme hin,
so leicht, so unbeschwert.

Ein trautes, stilles Stündchen
bleibt man noch gern am Feuer wach.
Man schürt, wann sich die Lohe senkt,
die Funken auf und sinnt und denkt:
Nun abermal ein Tag!

Was Liebes oder Leides
sein Lauf für uns dahergebracht,
es geht noch einmal durch den Sinn;
allein das Böse wirft man hin.
Es störe nicht die Nacht.

Zu einem frohen Traume
bereitet man gemach sich zu,
wenn sorgenlos ein holdes Bild
mit sanfter Lust die Seele füllt,
ergibt man sich der Ruh.

Oh, wie ich mir gefalle
in meiner stillen Ländlichkeit!
Was in dem Schwarm der lauten Welt
das irre Herz gefesselt hält,
gibt nicht Zufriedenheit.

Zirpt immer, liebe Heimchen,
in meiner Klause eng und klein.
Ich duld euch gern: ihr stört mich nicht.
Wann euer Lied das Schweigen bricht,
bin ich nicht ganz allein.

Den ensomme

En fårekylning svirrer
om natten i kaminens skær,
jeg sidder med fornøjet sind
og ser fortroligt flammens skin,
så fri for alt besvær.

En hyg'lig lille time
man varmer sig i ro og mag.
Et pust, når ilden går i stå,
det flammer op – man ser derpå:
Så gik der nok en dag!

Det gode og det onde
der gik i svang som dagen skred,
det tænker man nu på igen –
nuvel, det onde slår man hen
i nattens stille fred.

Til nattens glade drømme
bereder man sig så igen.
Når sorgløst da et billed fro
med salig lyst gir sjælen ro,
gir man sig hvilen hen.

Åh, hvor jeg mig behager
her i min stille landlighed!
Hvad dér i verdens støj og hast
et vildført hjerte lænker fast
gir ikke sjælen fred.

Syng blot, små spirrevipper,
her i min snævre kasemat.
I huer mig, forstyrrer ej.
Når jeres sang afbryder mig,
er jeg ej helt forladt.

D. 800 *Der Einsame*, komponeret januar 1825, udgivet som opus 41 i marts samme år.

Teksten: Karl Lappe (1773-1843), først udgivet i 1836; Schuberts kilde kan enten have været et tidsskrift eller en tidligere udgave fra 1801. – Ud over at betyde fårekylning betyder Grille også grille. Heimchen (i oversættelsen gengivet ved spirrevipper) er et andet ord for Hausgrillen, husfårekylning.

Ellens dritter Gesang
(Hymne an die Jungfrau)

Ave Maria! Jungfrau mild,
erhöre einer Jungfrau Flehen,
aus diesem Felsen starr und wild
soll mein Gebet zu dir hin wehen.
Wir schlafen sicher bis zum Morgen,
ob Menschen noch so grausam sind.
O Jungfrau, sieh der Jungfrau Sorgen,
o Mutter, hör ein bittend Kind.
Ave Maria!

Ave Maria! unbefleckt!
Wenn wir auf diesen Fels hinsinken
zum Schlaf und uns dein Schutz bedeckt,
wird weich der harte Fels uns dünken.
Du lächelst, Rosendüfte wehen
in dieser dumpfen Felsenkluft.
O Mutter, höre K indes Flehen,
o Jungfrau, eine Jungfrau ruft!
Ave Maria!

Ave Maria! reine Magd!
Der Erde und der Luft Dämonen,
von deines Auges Huld verjagt,
sie können hier nicht bei uns wohnen.
Wir woll'n uns still dem Schicksal beugen,
das uns dein heil'ger Trost anweht,
der Jungfrau wolle hold dich neigen,
dem Kind, das für den Vater fleht!
Ave Maria!

Ave Maria

Ave Maria, jomfru mild!
Lyt nådigt til en jomfrus klage!
Fra denne klippe rå og vild
skal mine bønner til dig drage.
Se til, at vi på dig kan lide,
fra farer sove trygt i løn.
O jomfru, se en jomfrus kvide,
o moder, lyt til barnets bøn.
Ave Maria!

Ave Maria, uberørt!
Når vi på denne klippe falder
i søvn og du har os bønørt,
den hårde klippe blød vi kalder.
Dit smil vil mørkets magt bortjage,
i klippen dufter rosen skøn.
O moder, lyt til barnets klage,
o jomfru, hør en jomfrus bøn!
Ave Maria!

Ave Maria, jomfru ren!
Hver jordånd, alle luftdæmoner
ved synet af dig hver og én
fra vore veje sig fortøner.
Vi vil os for den skæbne bøje,
som os din hellige trøst tilser.
Mod denne pige, vend dit øje,
mod barnet som for sin fader be'r!
Ave Maria!

D. 839 *Ellens dritter Gesang* (med undertitlen *Hymne an die Jungfrau*), komp. april 1825, udg. 1826, op. 52/6 (opus 52 består af 7 sange fra *Das Fräulein vom See*: 5 lieder, en kvartet og en korsang).

Teksten: Gendigtning af Adam Storck 1819 efter Walter Scott (1771-1832), sang fra *The Lady of the Lake*, en versfortælling i 6 dele, canto I-VI; "Ave Maria" er fra slutningen af canto III. Den blev udgivet 1810 og blev en stor succes også uden for Scotts land; 1819 udkom den i Storcks oversættelse: *Das Fräulein vom See* (og 1836 på dansk ved P.D. Ibsen, senere i ny oversættelse ved Andreas Munch, 1871: *Pigen ved Søen – Romantisk Digt i sex Sange*). Schubert lod 6 af enkeltsangene udgive med både den engelske tekst og oversættelsen, og det kan godt lade sig gøre at synge nogle af dem efter originalteksten, omend Schubert (som ikke var særlig god til engelsk) undervurderede problemerne ved en dobbeltsproget udgave, da Storck ikke overalt følger Scotts metrum og vers-antal. – Oversættelsen følger derfor den tyske.

Historien er forudsat bekendt – siden den nylige oversættelse var den i 1822 blevet opført i Wien som opera af Rossini. Sammenhængen på dette sted er, at da høvdingen Roderick Dhu indkalder klanens mænd til at forsvare deres land mod kongens soldater, beder heltinden Ellen (pigen fra søen Logh Katrin) til den hellige jomfru. Og optakten til denne hendes 3. tryllesang lyder: "Det er jo Allans harpe som / minstrellens ædle kunst har vakt / med højtidsfuld og langsom takt. / Hvad røst sig føjed til dens klang? / En engels eller Ellens sang." Denne karakter af harpesang har Schubert haft for øre i sin klaverstemme (jvf. optakten til 1. sang: "She sung, and still a harp unseen / filled up the symphony between": "Hun sang, og virkelig dertil / lød en usynlig harpes spil").

Der Wanderer an den Mond

Ich auf der Erd', am Himmel du,
wir wandern beide rüstig zu:
Ich ernst und trüb, du mild und rein,
was mag der Unterschied wohl sein?

Ich wandre fremd von Land zu Land,
so heimatlos, so unbekannt;
bergauf, bergab, waldein, waldaus,
doch bin ich nirgend, ach, zu Haus.

Du aber wanderst auf und ab
aus Westens Wieg' in Ostens Grab,
wallst Länder ein und Länder aus,
und bist doch, wo du bist, zu Haus.

Der Himmel, endlos ausgespannt,
ist dein geliebtes Heimatland.
O glücklich, wer, wohin er geht,
doch auf der Heimat Boden steht.

[*i gent.*: Glücklich, wer, wohin ...]

Vandrerens og Månen

Jeg her på jord, på himlen du,
vi vandrer begge rask i hu:
Jeg mørk og trist, du mild og ren,
hvad er den forskel mon for en?

Jeg vandrer jo fra land til land,
en fremmed, hjemløs, ukendt mand;
på bjerg, i skov jeg drager frem
men ingen steder er mit hjem.

Men dig, du vandrer op og ned,
fra Vesterhav til Østerled,
fra land til land, er her og der,
og er dog hjemme hvor du er.

For himlen evigt på din færd,
den er det hjemland du har kær.
Lyksalig den som hvor han går
dog på sin egen jordbund står.

[*i gent.*: Lyk'lig den som hvor ...]

D. 870 *Der Wanderer an den Mond*, komponeret 1826, udgivet som opus 80 nr. 1, 1827.

Teksten: Johann Gabriel Seidl (1804-1875). Seidl fik udgivet en digtsamling i 1826, og det er den Schubert har benyttet til alle sine 11 Seidl-lieder. I senere udgaver af Måne-digtet (efter Schuberts udgivelse) har Seidl korrigeret linjen om månens bevægelse, så den går fra øst til vest: "aus Ostens Wieg in Westens Grab". Nogle sangere (f.eks. Lucia Popp, Peter Schreier og Christoph Prégardien) synger linjen i denne af tekstforfatteren reviderede version.

Im Frühling

Still sitz ich an des Hügels Hang,
der Himmel ist so klar,
das Lüftchen spielt im grünen Tal,
wo ich beim ersten Frühlingsstrahl
einst, ach, so glücklich war;

wo ich an ihrer Seite ging
so traulich und so nah
und tief im dunkeln Felsenquell
den schönen Himmel blau und hell
und sie im Himmel sah.

Sieh, wie der bunte Frühling schon
aus Knosp' und Blüte blickt,
nicht alle Blüten sind mir gleich,
am liebsten pflückt' ich von dem Zweig,
von welchem sie gepflückt.

Denn alles ist wie damals noch,
die Blumen, das Gefild;
die Sonne scheint nicht minder hell,
nicht minder freundlich schwimmt im Quell
das blaue Himmelsbild.

Es wandeln nur sich Will' und Wahn,
es wechseln Lust und Streit,
vorüber flieht der Liebe Glück,
und nur die Liebe bleibt zurück,
die Lieb' und ach, das Leid.

O wär' ich doch ein Vöglein nur
dort an dem Wiesenhang,
dann blieb' ich auf den Zweigen hier
und säng' ein süßes Lied von ihr
den ganzen Sommer lang.

[*i gentagelsen*: ich säng' von ihr]

Foråret

Her sidder jeg på bakkens top
og himlen er så klar,
en luftning når den grønne vang
hvor jeg en forårsdag engang,
engang så lyk'lig var,

mens jeg ved hendes side gik,
fortrolig og så nær,
og dybt i bækkens mørke så
den lyse himmel klar og blå
og hendes billed dér.

Se, hvor et broget forår nu
fra knopper spirer frem.
Ej alle blomster er som en,
jeg plukked' særlig af den gren
hvoraf hun plukked' dem.

For alt er stadig som det var,
hver blomst og græssets strå,
og solen skinner fuldt så klart,
og kilden spejler lisså sart
det skønne himmelblå.

Kun ændres vilje og bedrag,
kun skifter lyst og nød,
forbi går kærlighedens vår,
kun kærlighedens glød består,
kun den og ak, dens død.

Åh, var jeg blot en lille fugl
dér i den grønne vang,
så blev jeg på de grene her
og nynnede' hendes sang så kær
den ganske sommer lang.

[*i gentagelsen*: den sang så kær]

D. 882 *Im Frühling*. Komponeret marts 1826; førsteudgivelse 16/9 1828 i *Wiener Zeitschrift für Kunst*, genudgivet (hos Probst, Leipzig) med opusnummer i december 1828: op. post. 101 nr. 1

Varianter: Schuberts udgivelse er 2. variant, "Andante", hvis kompositionstidspunkt ikke kendes; det er denne variant som gengives i nærværende udvalg, og det er den man normalt benytter. 1. variant "Langsam" er fra marts 1826. En tredje variant stammer fra Nachlaß udgivet af Diabelli, gengivet i Edition Peters; den benyttes sjældent (dog pudsigt nok i en helt ny indspilning med Renée Fleming og Chr. Eschenbach (1997)); den adskiller sig især ved i vokalstemmen at have et A i stedet for C på ordet "Lied" i takt 45).

Teksten: Ernst Schulze (1789-1817), fra *Poetisches Tagebuch*, udgivet 1822. Digtet – skrevet 31/3 1815 – hentyder til Schulzes møde med Adelheid Tychsen to år tidligere på samme sted som dagbogens digt refererer til.

Ständchen

Leise flehen meine Lieder
durch die Nacht zu dir;
in den stillen Hain hernieder,
Liebchen, komm zu mir!

Flüsternd schlanke Wipfel rauschen
in des Mondes Licht,
des Verräters feindlich Lauschen
fürchte, Holde, nicht.

Hörst die Nachtigallen schlagen?
Ach, sie flehen dich,
mit der Töne süßen Klagen
flehen sie für mich.

Sie verstehn des Busens Sehnen,
kennen Liebesschmerz,
rühren mit den Silbertönen
jedes weiche Herz.

Laß auch dir die Brust bewegen,
Liebchen, höre mich!
Bebend harr' ich dir entgegen,
komm, beglücke mich!

Serenade

Sagte beder mine sange
gennem natten til dig.
Gennem løvets stille gange,
kære, kom til mig!

Hør de slanke træers susen
under månens skær,
byd perfide blikkes snusen
trods, min hjertenskær.

Hører du nattergalens trille?
Ak, den beder dig,
med sine klagetoner milde
beder den for mig.

Den forstår vor længsels smerte,
kender elskovs kval,
rører hvert hengivent hjerte
med sit sølvsignal.

Du skal også brystet hæve,
elskling, hør min røst!
Spændt i venten vil jeg bæve.
Kom og giv mig trøst!

D. 957/4 *Ständchen*, komponeret august 1828; blev sammen med 6 andre Rellstab-sange, 6 Heine-sange og en Seidl-sang udgivet året efter Schuberts død, 1829, af Tobias Haslinger, der gav den samlede udgivelse titlen *Schwanengesang* (Svanesang – ikke at forveksle med den sang der fra Schuberts side hedder *Schwanengesang*, D. 744), under hvilken de senere er blevet udgivet, opført og indspillet, næsten som en cyklus. Der er intet belæg for at Schubert har anset Rellstab-, hhv. Heine-sangene for at have nogen sammenhæng af den art, kun at han formentlig havde til hensigt at udgive dem som to opus-samlinger med hhv. 7 og 6 lieder.

Teksten: Ludwig Rellstab (1799-1860). Digtet blev udgivet 1827.

Erlkönig

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinem Kind;
er hat den Knaben wohl in dem Arm,
er faßt ihn sicher, er hält ihn warm.

“Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?”
“Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht?
den Erlenkönig mit Kron’ und Schweif?”
“Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif.”

“Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
Gar schöne Spiele spiel ich mit dir;
manch bunte Blumen sind an dem Strand;
meine Mutter hat manch gülden Gewand”

“Mein Vater, mein Vater, und hörest du nicht,
was Erlenkönig mir leise verspricht?”
“Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind;
in dürren Blättern säuselt der Wind.”

“Willst, feiner Knabe, du mit mir gehn?
meine Töchter sollen dich warten schön;
meine Töchter führen den nächtlichen Reihn,
und wiegen und tanzen und singen dich ein.”

“Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort
Erlkönigs Töchter am düstern Ort?”
“Mein Sohn, mein Sohn, ich seh es genau;
es scheinen die alten Weiden so grau.”

“Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt”
“Mein Vater, mein Vater, jetzt faßt er mich an!
Erlkönig hat mir ein Leids getan!”

Dem Vater grauset’s, er reitet geschwind,
er hält in Armen das ächzende Kind,
erreicht den Hof mit Müh’ und Not;
in seinen Armen das Kind war tot.

Elverkongen

Hvem rider så sent i skov og eng?
Det er en far med sin lille dreng.
Han holder drengen fast i sin arm,
han har ham sikker og tryk og varm.

“Min søn, du skjuler jo ansigtet her!”
“Far, ser du ikke elkongen der!
Ham elverkongen, se kronens glans!”
“Min søn, det er en tågedans!”

“Mit søde barn, kom, følg med mig!
Så dejlige lege jeg leger med dig.
Så skønne blomster gror ved mit kær,
og min mor har masser af gyldene klær”

“Der er han, der er han! Du hører da vel
hvad elverkongen nu lover mig selv?”
“Vær rolig, det er bare et skin –
i visne blade hvisler en vind.”

“Min sødeste dreng, kom nu, følg med mig,
mine døtre vil da opvarte dig,
mine døtre danser i fuldmånens skin,
de danser og synger og vugger dig ind.”

“Der er de, der er de, du ser dem jo der!
Elkongens døtre i dunkelt skær!”
“Min søn, min søn, jeg ser det så sandt:
de ældgamle piles grålig’ gevandt.”

“Jeg elsker dig, mig frister din skikkelses pragt,
og er du ej villig, så bruger jeg magt.”
“Han tar mig, han tar mig, han griber mig nu!
Elkongen slår mig med al sin gru!”

Og faren gyser, han rider i hast
afsted, og barnet han knuger så fast.
Han gården når med største nød.
Men i hans arme – hans dreng var død.

D. 328 *Erlkönig*, komponeret 1815, udgivet som opus 1, 1821.

Teksten: Johann Wolfgang von Goethe. Det er en ballade som indgår i syngespillet *Die Fischerin* (1782), hvor den synges af Dortchen. Ordet Erlkönig anvendtes første gang af Johann Gottfried Herder i *Erlkönigs Tochter* (1779), som er en fri gendigtning af den danske folkevise *Elverskud*, og som udgjorde inspirationen til Goethes ballade. Skikkelsens danske navne var på samme tid: Ellekonning/Elkonning og Ellekongen/Elkongen (i hhv. Oehlenschlägers og Blichers Goethe-oversættelser, 1806 og 1814). I Peder Syvs opskrift af *Elverskud* fra 1695 (den der var Herders forlæg) hedder det i flæng Elvekongen, Ellerkongen og Elkongen.

To steder har Schubert ændret Goethes tekst og dermed metrum: i 2. strofe, linje 3 er Erlkönig blevet til Erlenkönig (det udtryk Goethe selv bruger i 4. strofe), og i sidste strofe er Mühe blevet til Müh’.

UDGAVER, KILDER, LITTERATUR

Af dette udvalgs lieder er de fleste blevet udgivet mens Schubert levede:

D. 328 (op. 1), D. 367 (op. 5 nr. 5), D. 489 (op. 4 nr. 1), D. 547 (op. 88 nr. 4), D. 550 (udg. 1820 og 1825, genudg. 1829 som op. 32), D. 764 (op. 92 nr. 1), D. 774 (op. 72), D. 776 (op. 59 nr. 3), D. 800 (op. 41), D. 839 (op. 52 nr. 6), D. 870 (op. 80 nr. 1), D. 881 (op. 96 nr. 4), D. 882 (op. 101 nr. 1). For deres vedkommende gengives førsteudgaven – de efter Schuberts korrektur trykte noder (hvilket også menes at gælde for op. 101 fra dec. 1828).

D. 957 (udg. 1829) foreligger kun i én og samme udgave, mens D. 343 og D. 799 (udgivet hhv. 1831 og 1832) begge er overleveret i to varianter, ' Fassungen'. For førstnævntes vedkommende (Litani) er de stort set ens mht. noder, mht. teksten er her valgt 1. variants = førsteudgavens begrænsning til tre (af Jacobis ni) strofer, som er praksis overalt (2. variant gengiver kun første strofe i noden og lader det ved gentagelsestegnene være op til de udøvende om man vil synge alle Jacobis 9 strofer). For sidstnævntes vedk. (Aftenrøde) adskiller de to varianter sig i flere betydende detaljer fra hinanden: her er noden gengivet efter Schuberts 1. variant, som også førsteudgaven følger (jvf. noten til sangteksten s. 57).

I hovedsagen er den udgave fulgt, som p.t. regnes for den videnskabeligt mest gyldige: den samlede Neue Ausgabe (NSA).

Neue Ausgabe sämtlicher Werke (NSA), udg. Walther Dürr m.fl. (Kassel 1964-).

Franz Schubert, Lieder, Auswahl in 17 Heften (Urtext) udg. af Walther Dürr (efter NSA) (München 1977-)

Schubert-Album. Sammlung der Lieder für eine Singstimme und Pianofortebegleitung, nach den ersten Ausgaben revidiert von Max Friedländer, Bd. 1-7 (Leipzig 1884 ff) (ref. som Peters-udgaven, nyudg. 1928)

Deutsch, Otto Erich: *Schubert. Thematic Catalogue of all his Works in Chronological Order* (E. F. Kalmus, New York, u.å.) (= London 1951)

Franz Schubert – Verzeichnis seiner Werke in chronologischer Folge. Kleine Ausgabe aufgrund der Neuauflage in deutscher Sprache, bearbeitet von W. Aderhold, W. Dürr & Arnold Feil. "Der kleine Deutsch". (Kassel 1983, Bärenreiter)

Capell, Richard: *Schubert's Songs* (London 1928, nyudg. 1973)

Fischer-Dieskau, Dietrich: *Auf den Spuren der Schubert-Lieder* (Wiesbaden 1971)

Reed, John: *The Schubert Song Companion* (Manchester Univ. Press 1985)

Fischer-Dieskau, Dietrich (udg.): *Texte deutscher Lieder*. (München 1968, genoptr. 1994)

Goethe, Johann W.: *Gedichte*, Hrsg. u. kommentiert v. Erich Trunz (München 1981)

Johnson, Graham: Samtlige sangtekster med kommentarer til Schuberts lieder, i teksthæfter til komplet indspilning på 27 cd'er (Hyperion) (London 1992-97)

Ældre metriske oversættelser

Goethe, J. W.: *Goethes Værker* (herunder: *Digte* I-III) ved P. A. Rosenberg (Kbh. u.å.) (1924-28)

Gradenwitz, Mogens: *Vers på vandring*. Digt, oversættelse, bearbejdelse (Kbh. 1976)

Rasmussen, Steen: *Oversættelser* (Kbh. 1995)

Scott, Walter: *Pigen ved Søen* ved A. Munch (Kbh. 1871)

Strangways, Fox & Stuart Wilson, *Schubert's Songs Translated* (Oxford Univ. Press 1924)